

УДК 332.01

Шкарупа О.В.*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки та бізнес-адміністрування
Сумського державного університету***Бурч І.В.***молодший науковий співробітник
кафедри економіки та бізнес-адміністрування
Сумського державного університету*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ У МЕЖАХ ПОРТФЕЛЯ БІЗНЕСІВ РЕГІОНУ

FORMATION OF THE ECOLOGICAL SAFETY EVALUATION SYSTEM FOR INNOVATIVE PROJECTS WITHIN THE REGION BUSINESS PORTFOLIO

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено перспективи формування системи оцінювання інноваційних проектів у межах портфеля бізнесів регіону для створення передумов реалізації стратегічного плану дій на основі можливостей співробітництва бізнес-структур і влади. З урахуванням напрямів стратегічного регіонального розвитку зроблено висновки щодо необхідності формування єдиного інструментарію, який сприяв би вирішенню проблем сталого розвитку в регіоні. Розглянуто наукові підходи до формування системи оцінювання екологічної безпеки інноваційних проектів на основі комплексного розгляду ключових критеріїв.

Ключові слова: портфель, стратегія, інновації, екологічна безпека, сталий розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы перспективы формирования системы оценки инновационных проектов в рамках портфеля бизнесов в регионе для создания предпосылок реализации стратегического плана действий на основе возможностей сотрудничества бизнес-структур и власти. С учетом направления стратегического регионального развития сделаны выводы о необходимости формирования единого инструментария, который способствовал бы решению проблем устойчивого развития в регионе. Рассмотрены научные подходы к формированию системы оценки экологической безопасности инновационных проектов на основе комплексного рассмотрения ключевых критериев.

Ключевые слова: портфель, стратегия, инновации, экологическая безопасность, устойчивое развитие.

ANNOTATION

The article deal with perspectives of forming the assessment system of innovative projects within the portfolio of businesses in the region. The aim is to create the conditions of the strategic regional plan realization based on the possibilities of cooperation of businesses and government. Considering the strategic direction of regional development the authors concluded that there is the necessity to form a common instrument that will facilitate the perspectives of sustainable development in the region. This study reviewed the scientific approaches forming of assessment of environmental safety of innovative projects within an integrated system of the key criteria.

Keywords: portfolio, strategy, innovationenvironmental safety, sustainable development.

Постановка проблеми. Стратегічне планування сталого розвитку регіону на сьогодні потребує значної уваги й перегляду ключових проблем, причому кризові явища та нестабільність соціально-економічної сфери спонукають до рішучих дій як суспільства загалом, так і бізнесу

зокрема. Однією з таких проблем є низька урегульованість упроваджуваних бізнес-проектів і приватних ініціатив, недоліки у сфері планування інноваційної стратегії розвитку регіону й відсутність цілісного пакету інноваційних проектів у регіоні, що створювало б підґрунтя для стратегії «виживання» економіки в складних умовах господарювання. Функціонально такий пакет інноваційних проектів можна подати у вигляді портфеля бізнесів регіону, при цьому в контексті сталого розвитку він може набути ознак екологічно орієнтованого. Важливим є своєчасне оцінювання екологічної безпеки інноваційних проектів і формування відповідної системи управління портфелем бізнесів регіону для подальшого управління й удосконалення організаційно-економічної системи регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси формування стратегії сталого розвитку регіону та забезпечення екологічної безпеки бізнесу досліджуються вітчизняними й зарубіжними вченими, які обґрунтовують наукові знання, досліджуючи проблеми економіки природокористування через призму соціально-економічних взаємовідносин і взаємозв'язків у суспільстві. Значний внесок у розвиток системи оцінювання екологічної безпеки, портфельного аналізу й еколого-економічної науки загалом зробили О. Балацький, О. Веклич, К. Гофман, Л. Жарова, А. Жулавський, С. Ілляшенко, Л. Мельник, Є. Мішенін, М. Портер, О. Прокопенко, С. Розенфельд, Т. Сакайя, С. Соколенко, Д. Сольє, О. Теліженко, І. Толенадо, М. Туган-Барановський, Е. Фезер, В. Фельдман, С. Харічков, М. Хвесик, Є. Хлобистов, Т. Цихан, А. Чухно, Й. Шумпетер та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи інтеграційні та глобалізаційні зміни й тенденції регіонального розвитку, необхідно виявити можливості формування портфеля бізнесів регіону з подальшим оцінюванням екологічної безпеки та визначення еколого-економічних переваг як окремих проектів, так і сценаріїв формування портфеля

загалом з метою збереження соціоекологоекономічної стабільності в регіоні.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ і науково-методичних підходів до формування системи показників оцінювання екологічної безпеки інноваційних проектів, виявлення потенційних факторів впливу на формування портфелю бізнесів регіону, спрямованих на інноваційний розвиток, визначення критеріїв і складових їх екологічно орієнтованих проектів, критеріїв оцінювання та формування системи показників, які створюють оцінну базу для аналізу екологічної безпеки інноваційних проектів у межах портфеля бізнесів регіону.

Необхідність дослідження пов'язана з тим, що світові глобалізаційні процеси прискорюють регіональні трансформації й змушують формувати нові стратегії в економічній, фінансовій, виробничій, соціальній, екологічній та інших сферах для визначення орієнтирів розвитку економіки на перспективу. У свою чергу, недостатня увага до зазначених тенденцій може обмежувати можливості регіону в конкурентній ринковій боротьбі на державному рівні.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що аналіз портфеля бізнесів є одним із основних інструментів стратегічного управління в сучасній практиці господарювання. Він розкриває характер і взаємозалежність певних видів та частин бізнесу як окремого підприємства, так і

його регіональної структури. Формування портфеля бізнесів регіону дає уявлення про те, що портфель як єдине ціле функціонально та стратегічно відрізняється від частин бізнесу, які його становлять і в плані майбутніх перспектив розвитку регіону набагато важливіший, ніж оцінювання стану діяльності окремих підприємств і сфер. За допомогою аналізу портфеля бізнесів регіону можуть бути збалансовані такі найважливіші фактори, як інвестиційна привабливість, ризик надходження грошей у регіон, створення нових видів діяльності, підтримка стартап проектів, зокрема інноваційних та екологічно орієнтованих.

На нашу думку, портфель бізнесів регіону – це сукупність бізнес-груп, окремих бізнесів і проектів, насамперед інноваційних, які існують у межах однієї стратегії розвитку регіону (стратегії сталого розвитку та «зеленої» економіки) й націлені на досягнення соціоекологоекономічних результатів.

Багато уваги на сьогодні приділяється стартап проектам на основі оригінальної інноваційної ідеї, в основі яких лежить не копіювання іншого бізнесу з деякими відмінностями, а принципово нова бізнес-модель, технологія, новий продукт або послуга, що загалом сприяє формуванню нового ринку.

Проектування інноваційної ідеї потребує отримання точної кількісної інформації щодо можливості (і перспективності) убудовування

Рис. 1. Схема процесу формування системи оцінювання інноваційних проектів у регіоні

інновації у відповідне соціоекономічне середовище. З метою подібного прогнозування варто розрахувати кількісні параметри впровадження (адаптації) інноваційного проекту в деяку регіональну систему. Кожна інноваційна ідея (проект) зачіпає певну сукупність галузей життєдіяльності суспільства [3, с. 3]. Погоджуючись із авторами, зауважимо, що вбудовуватися проект повинен з урахуванням екологічного фактора, а точніше, в екологосоціоекономічну систему регіону.

Формування системи оцінювання екологічної безпеки інноваційних проектів у межах портфеля бізнесів регіону передбачає постійний моніторинг, спрямований на забезпечення екологічно орієнтованого інноваційного розвитку регіону. Оцінювання екологічної безпеки інноваційних проектів передбачає створення організаційно-економічного механізму, який, на нашу думку, включає такі складові:

1. Установлення стратегічних цілей і завдань інноваційного розвитку регіону.
2. Установлення цілей формування портфеля бізнесів на певний період часу.
3. Розроблення або уточнення методики відбору інноваційних проектів.
4. Оцінювання інноваційних проектів, що реалізуються на основі системи показників екологічної безпеки.
5. Процес відбору інноваційних проектів.

Найважливішою складовою процесу оцінювання, його ключовим фактором є підхід до оцінювання інноваційних проектів, які подані за ініціативи бізнесу на покликання місцевих органів влади для реалізації стратегії запланованого розвитку. Реалізація інноваційного проекту може бути самоціллю для бізнесу, а може й виступати ключовим моментом співробітництва між владою й бізнесом і відображати його соціальну відповідальність. Суспільне значення оцінювання інноваційних проектів, що планують реалізуватися в регіоні, полягає в тому, щоб визначити, наскільки наявні інноваційні ідеї сприятимуть досягненню стратегічних ці-

лей і, відповідно до цього, будуть екологічно безпечними. Рішення про прийняття, відхилення, фінансування, кредитування або інші види підтримки проекту можуть бути прийнятими чи відхиленими в межах сформованого портфеля (рис. 1).

Оцінювання інноваційних проектів за показниками економічної привабливості, соціальної перспективності й екологічної безпеки є тим інструментом, використання якого дає змогу зіставити різні проекти та сценарії їх реалізації й відібрати з альтернативних варіантів найбільш оптимальний із погляду стратегічного бачення регіону та його визначеної місії.

У сучасних умовах інноваційні проекти мають забезпечувати не тільки ефективно використання ресурсів, а й вибір максимально ефективного шляху досягнення збалансованих цілей суспільства. Водночас оцінювання екологічної безпеки інноваційних проектів, що реалізуються, є також і системою оперативного управління в системі регіонального природокористування, надає можливість своєчасно отримувати інформацію протягом життєвого циклу проекту. Таке управління зосереджується на принципі «пошуку винуватця», а також на принципі запобігання еколого-економічним збиткам. Виявлення за допомогою системи оцінювання екологічних ризиків під час реалізації проектів або отримання незадовільних результатів на окремих етапах реалізації проекту є обґрунтуванням рішення про дії із реалізації проекту (рис. 2).

Б. Язлюк пише, що «... невинуватий оптимізм і завищення прогнозів оцінок і показників має наслідком те, що будуть витрачені ресурси на здійснення інноваційного проекту з низькою фактичною ефективністю, що означає нераціональне використання ресурсів, неприйнятне в умовах ринкових відносин і конкуренції. Водночас надмірний песимізм і недооцінювання вигід і можливостей, які відкриваються від реалізації інноваційного проекту, може обернутися його відхиленням, і підприємство втрапить перспективний напрям розвитку» [3]. Це підкреслює важливість і необхідність удосконалення підходів до оцінювання й відбору інноваційних проектів на рівні регіону.

На сьогодні в науковій літературі подано багато підходів і методів оцінювання інноваційних проектів. З огляду на визначені критерії потрібно сформулювати перелік питань, відповіді на яких дають змогу експертам отримати певне уявлення як про проект, так і можливості його реалізації.

На нашу думку, до таких питань потрібно зарахувати такі:

- 1) привабливість ринку в середньостроковій і довгостроковій перспективах у межах стратегії розвитку регіону;
- 2) відповідність бізнес-структури як ініціаторові проекту сфері діяльнос-

Рис. 2. Критерії збалансованого оцінювання інноваційних проектів у регіоні

ті заявленого проекту або наявність співвиконавців для виконання проекту;

3) виробничі, технічні й інші можливості;

4) рівень можливостей проекту;

5) узгодженість із місією, цінностями, цілями, баченням виконавців і стратегічним планом дій органів влади;

6) оцінювання напруженості графіка виконання основних етапів робіт проекту;

7) оцінювання впливу стейкхолдерів, ступінь зацікавленості;

8) креативний потенціал проекту й управління;

9) досвід виконавців і головних менеджерів;

10) NPV, IRR, PI, термін окупності, оцінювання ризиків;

11) інтегральний показник екологічної безпеки (показник екологічної «конкурентоспроможності»).

Інтегральний показник екологічної «конкурентоспроможності» проекту повинен включати оцінювання таких показників:

– екологоемність (співвідношення витрат ресурсів на одиницю продукції);

– питомий рівень скидів і викидів шкідливих речовин;

– збиток, що завдається підприємством (з торгової точки, роботи торгових агентів, виробничих потужностей, транспортних систем тощо), у розрахунку на 1 грн можливого ефекту;

– збиток від експлуатації проекту (продукту або послуги, на 1 грн можливого ефекту);

– збиток від утилізації продукту.

Висновки. Виявлено, нагальною необхідністю є чітка відповідність портфеля бізнесів загальній стратегії розвитку регіону. Формування прямих зв'язків між стратегією і множиною бізнес-проектів дало б змогу отримати від них максимальний екологічно економічний та соціоекономічний ефект і створити конкурентні засади оптимального розвитку нових видів

діяльності, що прискорило б втілення стратегії сталого розвитку регіону в життя.

Гарантування економічної й екологічної безпеки держави пов'язане з реалізацією на регіональному рівні комплексу стратегічних заходів щодо забезпечення перспектив соціально-економічного розвитку, охорони та відтворення екологічної збалансованості території, забезпечення інноваційного розвитку галузей економіки, будівництва національних інтересів відповідно до виникнення зовнішніх і внутрішніх загроз.

Наявність бізнес-портфеля інноваційних проектів у регіоні потрібно розглядати як фактор його стійкого розвитку, тому що він виконує цільову функцію центру відтворення інвестиційних процесів у регіоні. Портфель бізнесів інноваційних екологічних проектів є інтегруючим чинником, що об'єднує вивчення екологічно орієнтованих інноваційних процесів, технологій, процесів створення продукту, способів організації роботи й фінансування. Перспективою подальших досліджень є розроблення нових науково-методичних підходів до математичного опису запропонованої системи показників і формування економіко-математичної моделі оцінювання інноваційних проектів на рівні регіону з визначенням екологічного та соціально-економічного ефекту від їх реалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 306 с.
2. Киселева С.П. Организационный механизм эколого-ориентированного инновационного развития в регионе / С.П. Киселева, М.О. Шевченко // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ». – 2013. – Вып. 6. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://naukovedenie.ru/PDF/44EVN613.pdf>.
3. Язлюк Б. Стратегічне управління інвестиційно-інноваційним бізнес-портфелем підприємства у сфері малого підприємництва / Б. Язлюк // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2 (31). – С. 56–63.